

Annales

Instituti

Archaeologici

VII - 2011

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Adress of the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
Fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
<http://www.iarh.hr>

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Željko Tomičić

Izvršni urednik/Desk editor

Kristina Jelinčić
Kristina Turkalj

Tehnički urednik/Technical editor

Kristina Jelinčić
Kristina Turkalj

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti, Kornelija Minichreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Prijevod na engleski/English translation

Nikolina Matetić Pelikan (ETNOtrend d.o.o.)

Lektura/Language editor

Renata Draženović (hrvatski jezik/Croatian)
Stephen Hindlaugh (engleski jezik/English)

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Kristina Jelinčić
Kristina Turkalj

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

Tisak/Printed by

PRINTERA GRUPA d.o.o., Sveta Nedelja

Naklada/Circulation

600 primjeraka/ Copies

©Institut of archaeology, Zagreb 2011.

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 9** **Daria Ložnjak Dizdar**
Mirela Hutinec
Sotin, probna arheološka istraživanja 2010.
- 13** **Zvonko Bojčić**
Marko Dizdar
Tomislav Hršak
Tino Leleković
Rezultati probnih istraživanja nalazišta Batina–Sredno 2010. godine
- 20** **Marko Dizdar**
Probna iskopavanja i nadzor na izgradnji dionice državne ceste D-34 – obilaznica Donjeg Miholjca
- 23** **Marko Dizdar**
Probna iskopavanja i nadzor na izgradnji dionice državne ceste D-2 – obilaznica Našica
- 26** **Daria Ložnjak Dizdar**
Zaštitna istraživanja nalazišta AN 2a Markovac Našički–Orašje 2 na izgradnji obilaznice Našica
- 30** **Daria Ložnjak Dizdar**
Hrvoje Potrebica
Probna iskopavanja prapovijesnog nalazišta u Vlatkovcu
- 34** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2010. g.
- 37** **Tatjana Tkalčec**
Arheološka istraživanja nalazišta Crkvari – crkva sv. Lovre 2010. godine
- 41** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marija Mihaljević
Marko Dizdar
Dolina 2010. – rezultati probnih istraživanja prapovijesnog groblja Glavičice
- 45** **Tatjana Tkalčec**
Probna arheološka istraživanja visinskog gradišta Sveta Ana – Gradina 2010.
- 50** **Tajana Sekelj Ivančan**
Rezultati istraživanja nalazišta Virje – Volarski breg u 2010. godini

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 9** **Daria Ložnjak Dizdar**
Mirela Hutinec
Sotin, Archaeological Trial Excavations 2010
- 13** **Zvonko Bojčić**
Marko Dizdar
Tomislav Hršak
Tino Leleković
Results of the 2010 Trial Excavations of the Batina–Sredno Site
- 20** **Marko Dizdar**
Trial Excavations and Supervision of the Construction of National Road Section D-34 – Donji Miholjac Bypass
- 23** **Marko Dizdar**
Trial Excavations and Supervision of the Construction of the D-2 National Road Route–Našice Bypass
- 26** **Daria Ložnjak Dizdar**
Protective Excavations of AS 2a Markovac Našički–Orašje 2 during Construction of the Našice Bypass
- 30** **Daria Ložnjak Dizdar**
Hrvoje Potrebica
Trial Excavations of a Prehistoric Site in Vlatkovac
- 34** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, Archaeological Research 2010
- 37** **Tatjana Tkalčec**
Archaeological Excavations of the Crkvari–St. Lawrence’s Church Site 2010
- 41** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marija Mihaljević
Marko Dizdar
Dolina 2010 – Results of Trial Excavations of the Glavičice Prehistoric Cemetery
- 45** **Tatjana Tkalčec**
2010 Archaeological Trial Excavations of the Hill Fort of Sveta Ana–Gradina
- 50** **Tajana Sekelj Ivančan**
Results of the 2010 Excavations of the Virje–Volarski Breg Site

<p>54 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p>Probna istraživanja nalazišta AN 1 Grabrić na trasi auto-cesta A13, dionica Čvor Vrbovec 2 – Čvor Farkaševac</p>	<p>54 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p><i>Trial Excavations of AS 1 Grabrić on the A13 Motorway Route, Section: Vrbovec 2 Junction-Farkaševac Junction</i></p>
<p>57 Branko Kirigin
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Marina Ugarković</p> <p>Hvar, otok Sv. Klement, uvala Soline, arheološka istraživanja 2010.</p>	<p>57 Branko Kirigin
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Marina Ugarković</p> <p><i>Hvar, Island of Sveti Klement – Soline Bay, Archaeological Excavations 2010</i></p>
<p>61 Marko Dizdar
Asja Tonc
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p>Zaštitna istraživanja nalazišta AN 6 Gornji Vukojevac na trasi auto-cesta Zagreb – Sisak, dionica Velika Gorica jug – Lekenik</p>	<p>61 Marko Dizdar
Asja Tonc
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p><i>Rescue Excavations of AS 6 Gornji Vukojevac on the Zagreb – Sisak Motorway Route, Section Velika Gorica South – Lekenik</i></p>
<p>65 Juraj Belaj
Filomena Sirovica</p> <p>Arheološka istraživanja na lokalitetu Stari grad u Ivancu godine 2010.</p>	<p>65 Juraj Belaj
Filomena Sirovica</p> <p><i>Archaeological Excavations at the Stari Grad Site in Ivanec 2010</i></p>
70 Tatjana Tkalčec Arheološka istraživanja burga Vrbovca u Klenovcu Humskom 2010. godine	70 Tatjana Tkalčec <i>2010 Archaeological Excavations of Vrbovec Castle in Klenovec Humski</i>
<p>74 Tatjana Tkalčec
Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p>Zaštitna arheološka istraživanja na Starom gradu Dubovac 2009-2010.</p>	<p>74 Tatjana Tkalčec
Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p><i>Archaeological Rescue Excavations at Stari Grad Dubovac 2009-2010</i></p>
<p>81 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p>Istraživanje prehistorijskih gradina Barilović-Osovlje i Crkvina-Bukovlje (Karlovačka županija)</p>	<p>81 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p><i>Excavations of Prehistoric Hill Forts at Barilović-Osovlje and Crkvina-Bukovlje (Karlovac County)</i></p>
85 Asja Tonc Rezultati probnih istraživanja na gradini Sv. Trojice kod Stari-grada-Paklenice 2010.	85 Asja Tonc <i>Results of the Trial Excavations of the Sveta Trojica Hill Fort near Starigrad-Paklenica 2010</i>
88 Goranka Lipovac Vrkljan Crkvenica – <i>Ad turres</i>, prošlogodišnje otkriće još jedne rimske keramičarske peći na lokalitetu „Igralište“	88 Goranka Lipovac Vrkljan <i>Crkvenica – Ad Turres, Last Year's Discovery of Another Roman Kiln at the "Igralište" Site</i>
<p>93 Bartul Šiljeg
Vladimir Kovačić
Andreja Kudelić
Ana Konestra</p> <p>Arheološko-konzervatorska istraživanja lokaliteta Stancija Blek kod Tara u 2010. g.</p>	<p>99 Bartul Šiljeg
Vladimir Kovačić
Andreja Kudelić
Ana Konestra</p> <p><i>2010 Archaeological-Conservation Research of the Stancija Blek Site near Tar</i></p>

Terenski pregledi

98 **Zorko Marković**
Mirjana Paušak

Terenski pregled arheoloških lokaliteta u Valpovštini 2010.

102 **Zorko Marković**
Jasna Jurković

Rezultati rekognosciranja arheoloških terena oko Našice 2010. godine

108 **Kornelija Minichreiter**
Zorko Marković

Arheološki lokaliteti na trasi brze ceste Brestovac – Staro Petrovo Selo

112 **Marko Dizdar**
Daria Ložnjak Dizdar

Terenski pregled trase buduće auto-ceste A13, dionica Bjelovar–Virovitica–granica s Mađarskom

118 **Asja Tonc**

Terenski pregled područja izgradnje plovnog kanala „Grad Pag – Košljun“ i područja sanacije kamenoloma Vranja

Field Surveys

98 **Zorko Marković**
Mirjana Paušak

2010 Field Survey of the Valpovo Region Archaeological Sites

102 **Zorko Marković**
Jasna Jurković

The Results of Archaeological Survey of the Terrain around Našice 2010

108 **Kornelija Minichreiter**
Zorko Marković

Archaeological Sites on the Brestovac-Staro Petrovo Selo Expressway Route

112 **Marko Dizdar**
Daria Ložnjak Dizdar

Field Survey of the Planned A13 Motorway Route, Section Bjelovar–Virovitica–Hungarian Border

118 **Asja Tonc**

Field Survey of the Planned Construction Area of the Town of Pag-Košljun Channel and the Restoration Area of Vranja Quarry

- 1 Sotin
- 2 Batina-Sredno
- 3 Donji Miholjac - obilaznica
- 4 Našice
- 5 AN 2a Markovac Našički - Orašje 2
- 6 Vlatkovac
- 7 Slavonski Brod - Galovo
- 8 Crkvari
- 9 Dolina-Glavčice
- 10 Sveta Ana Gradina
- 11 Virje-Volarski breg
- 12 AN 1 Grabrič- Farkaševac
- 13 Sv. Klement - Soline
- 14 AN 6 Gornji Vukojevac
- 15 Ivanec
- 16 Klenovec Humski - Plemički grad Vrbovec
- 17 Stari grad Dubovac
- 18a Barilovići - Osovlje
- 18b Crkвина - Bukovlje
- 19 Gradina Sv. Trojice
- 20 Crikvenica - Igralište
- 21 Stancija Blek-Tar

Probna arheološka istraživanja visinskog gradišta Sveta Ana – Gradina 2010.

2010 Archaeological Trial Excavations of the Hill Fort of Sveta Ana – Gradina

Tatjana Tkalčec

Primljeno/Received: 17.02.2011.
Prihvaćeno/Accepted: 28.03.2011.

U lipnju 2010. Institut za arheologiju je proveo probno arheološko istraživanje visinskog gradišta iznad sela Svete Ane, nedaleko Đurđevca. U kratkom četverodnevnom istraživanju polučeni su izvanredni rezultati koji proširuju naše spoznaje o ovoj vrsti, u Hrvatskoj još uvijek nedovoljno istraženih lokaliteta. Ustanovljena su dva kulturna horizonta s nizovima rupa od stupova nekog drvenog objekta te nekoliko otpadnih jama s nalazima kasnosrednjovjekovne stolne i kubinjske keramike, životinjskih kostiju te nešto staklenih i metalnih predmeta.

Ključne riječi: visinsko gradište, probna arheološka istraživanja, Podravina, Sveta Ana, 13.–15. st.
Key words: hill fort, archaeological trial excavations, Podravina, Sveta Ana, 13th-15th centuries

Uvod

Institut za arheologiju je obavio kraća probna arheološka istraživanja lokaliteta zvanog indikativnim nazivom Gradina u mjestu Sveta Ana, sedam kilometara jugozapadno od Đurđevca. Naručitelj i investitor probnih arheoloških radova na lokalitetu Sveta Ana – Gradina bio je Centar za kulturu Đurđevac, odnosno Grad Đurđevac.¹

Probna arheološka iskopavanja odvijala su se u razdoblju od 7. do 10. lipnja 2010. godine. Uz voditeljicu dr. sc. Tatjanu Tkalčec, znanstvenu suradnicu IARH-a, u arheološkim istraživanjima sudjelovao je i mr. sc. Siniša Krznar (zamjenik voditeljice, znanstveni novak i asistent IARH-a). Pomoćnu ekipu je osigurao Grad Đurđevac, a činila su je po trojica do četvorica sezonskih radnika iz Komunalnog poduzeća Đurđevac (po četiri dana su sudjelovali Marko Malizani i Zoran Levaković, tri dana je sudjelovao Anto Lončarić, a po jedan dan Boris Minić i Zdenko Oršuš).

Projekt arheoloških istraživanja lokaliteta odvija se i u sklopu znanstvenog projekta *Srednjovjekovno naseljavanje sjeverne Hrvatske u svjetlu arheoloških izvora* voditeljice dr. sc. Tajane Sekelj Ivančan, znanstvene savjetnice Instituta za arheologiju.

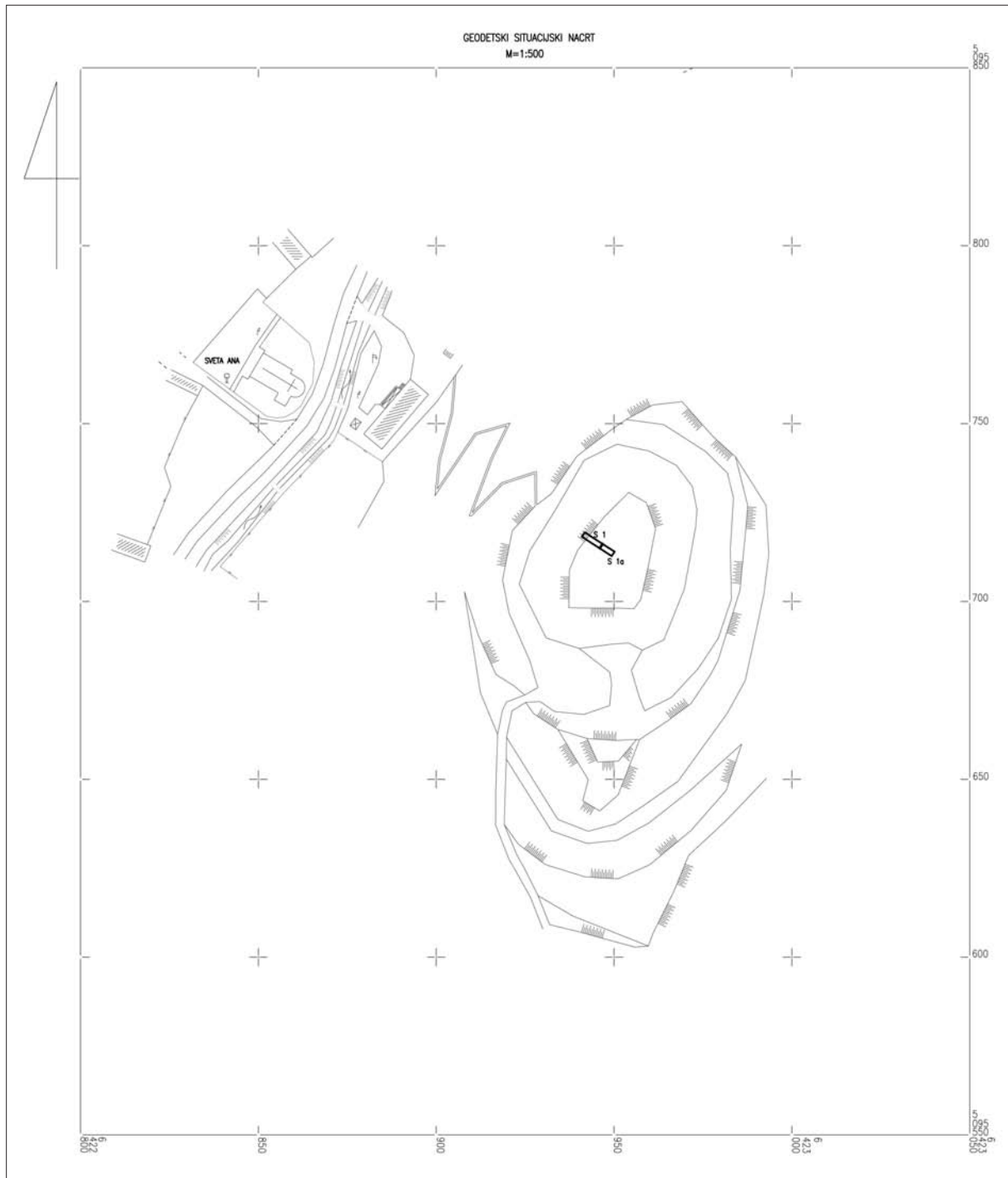
Istraživanja su obavljena stratigrafskom arheološkom metodom pri čemu je zabilježeno 27 stratigrafskih jedinica (SJ 001 – SJ 027 – zapune, ukopi, slojevi). Ukupno su uvedene 23

vrećice s nalazima ulomaka keramičkih posuda, cigle, kovinskih i staklenih predmeta (N-001 – N-023). U popisu uzoraka zabilježeno je 14 vrećica s uzorcima životinjskih kostiju (U-001 – U-014). Nacrtna dokumentacija sastoji se od tehničkih nacrtu izrađenih na samome terenu te od detaljnih nacrtu izrađenih u računalnim programima AutoCAD i Raster Design, na osnovi apsolutnih geodetskih koordinata. Nacrtnu dokumentaciju na terenu, kao i crteže nalaza, izradila je voditeljica iskopavanja, a za objavu ih je prilagodila i pripremila Kristina Turkalj, stručna suradnica – dokumentaristica Instituta za arheologiju. Po okončanom istraživanju sonda je zatrpana zemljom i uređen je prostor iskopa. Nakon istraživanja Centar za kulturu Grada Đurđevca pobrinuo se za pranje svih keramičkih nalaza i uzoraka životinjskih kostiju.

Osnovni podaci o lokalitetu i osvrt na dosadašnja povijesna istraživanja

Lokalitet je smješten na strmom brijegu iznad (istočno) samog sela Sv. Ana na 215,36 m n/m. Gradište se uzdiže 40-ak metara nad selom (sl. 1). Sastoji se od višeg, sjevernog istaknutog uzvišenja izduženo-ovalnog do gotovo pravokutnog tlocrta, dimenzija 32,5 x 19,5 m (S–J x I–Z) i južnog manjeg uzvišenja (pristupne stražarnice?) s kompleksom graba i nasipa. Između njih je jarak u osnovici širine oko 20 m. Uočljivo je umjetno formiranje jarka, iskopom zemlje iz prirodnoga brijega. Tom je zemljom vjerojatno dodatno povišeno i oblikovano glavno uzvišenje. U sklopu čitavoga kompleksa nalazi se i niži oveći prirodni plato, istočno od glavnog uzvišenja. Logičan je prilaz lokalitetu s južne najpristupačnije strane, a u starijoj literaturi se sugerira i kružni pristup, uokolo, padinama brijega, gdje se navodi da postoje tri bedema i jarka (Lovrenčević: Bilješke) iako se to iz popratnih crteža ne vidi (Lovrenčević 1985: 184–185). Pristup lokalitetu moguć je, dakle, s južne strane jezičcem izduženog lanca brijega ili, pak, sa zapadne strane iz sela Sveta Ana odakle vodi poučna staza do podno središnjeg uzvišenja. Lokalitet se

1 Arheološka istraživanja su obavljena zahvaljujući zanimanju lokalne sredine, načelnika MO Svete Ane g. Ivana Pajtaka i njegove zamjenice gde Katarine Račan, potom Grada Đurđevca (zahvaljujući angažmanu ravnateljice Centra za kulturu Đurđevac gde Edite Janković Hapavel i pročelnika za stambeno-komunalnu djelatnost g. Martina Mahovića, a uz podršku gradonačelnika g. Slavka Gračana), koje je s voditeljicom istraživanja povezo za ljubljenu povijest i starine Podravine g. Ivan Zverac iz Torčeca, inicijator ovih probnih arheoloških istraživanja. Naručitelj je za Institut za arheologiju, za probna arheološka istraživanja na nalazištu srednjovjekovne utvrde Gradina u Svetoj Ani, koja se nalazi na k.č. br. 73/23 i 73/24 k.o. Đurđevac, ishodio dozvolu od nadležnog Konzervatorskog odjela u Bjelovaru. Prije arheoloških radova Grad Đurđevac je osigurao obavljanje geodetskog snimanja lokaliteta i izradu podloge u AutoCAD računalnom programu što je izradio g. Perica Slavinić, dipl.ing. geod.

Sl. 1 Sveti Ana – Gradina, situacijski plan s položajem probne sonde 2010. (geodetska podloga: Perica Slavinić; prilagodila: Kristina Turkalj).

Fig. 1 Sveti Ana – Gradina, situation map with the location of Probe 2010 (geodetic surveying map: Perica Slavinić; adapted: Kristina Turkalj).

dan danas nalazi pod mladom šumom.

Prva rekognosciranja proveli su 1936. i 1938. g. B. Wagner i Z. Lovrenčević te 1975. godine nanovo Z. Lovrenčević. U Gradskom muzeju Bjelovar postoje terenske *Bilješke Zvonka Lovrenčevića*² u kojima nalazimo sljedeće podatke: Ljubica Pintar (vlasnica zemljišta koja je na padini lokaliteta svojedobno imala i kućicu) je sjeverozapadno od gradišta “u guduri” našla kamenu sjekiru. Bilo je tu i keramike (vjerojatno prapovijesne). Lj. Pintar je nalaze davala obitelji dr. Rudolfa Wagnera u Bjelovaru, odnosno Božidaru Wagneru. Na gradištu je ista Lj. Pintar našla

mjedeni pečat s natpisom Sigillum Antonii judicii, nekoliko tanjih i debljih strelica, željezne ostruge, srebrne banovce 3 kom ljedan sa Doppelschlagoml, posude (Lovrenčević: Bilješke). Jedan banovac je podvrgnut analizi te je ustanovljeno, prema Lovrenčeviću, da potječe iz vremena Andrije I. (1205.–1235.) ili Bele IV. (1235.–1270.). Na njemu se nalazio natpis: *Moneta regis pro Sclavonia* s likom kune. Na reversu je bio križ sa zvijezdom i polumjesecom. Likovi kraljeva su nejasni pa su prema Lovrenčeviću, izgleda u kovnici dva puta udarani (Doppelschlag). Kovani su u Pakracu (Lovrenčević: Bilješke). Osim toga spominju se iz 1935. g. i nalazi željeznih strelica, kacige i brončanog svijetnjaka, međutim sve je zagubljeno.

Zvonko Lovrenčević je ovaj lokalitet pripisao srednjovjekovnome Thyboninczu. Držao je da je grad dobio ime prema

2 Na uvidu u podatke Z. Lovrenčevića zahvaljujem dr. sc. Goranu Jakovljeviću koji mi je to omogućio još prije 2004. godine, prigodom izrade magistarskog rada o srednjovjekovnim gradištima na području Središnje Hrvatske.

Thybanu, ocu Stephana koji se spominje 1366. godine u dokumentu što govori o raspravi komarničkih plemića o međama između pojedinih posjeda. Prema Lovrenčeviću grad je kasnije bio u rukama Ivana Zapolje, stradao je od Ferdinandove vojske, a vjerojatno su ga do kraja porušili Osmanlije poslije pada Virovitice 1552. g. (Lovrenčević 1985: 172). Takvu je ubikaciju Tiboninca u Svetoj Ani preuzeo i Dragutin Feletar (Feletar 1989: 73).

Paškal Cvekan je, pak, držao da je na lokalitetu Gradina nekada bio srednjovjekovni kaštel Sušica (*Zwsida*) ili Sošica, odnosno da je tu bila utvrda koja se prvobitno zvala Tiboninc, a potom Sošica (Cvekan 1991: 20–22). Svoju tezu potkrjepljuje i podacima iz izvještaja zagrebačkog kanonika i komarničkog arhiđakona Andrije Vinkovića 1658. g. biskupu zagrebačkom Petru Petretiću u kojem se između ostaloga spominje da je u Sošicama (*Zosisce, Susicha, Zuzicha* – sada Sv. Ana u župi Virje) bila crkva koju Turci nisu porušili, za koju neki smatraju da je bila posvećena Uzašašću Bl. Djevice Marije, a drugi sv. Ani (Cvekan 1991: 20).

U novije se vrijeme na položaj Gradina osvrnuo i Ranko Pavleš koji je istaknuo kako su i Lovrenčević i Cvekan bez nekog jasnog obrazloženja u Svetu Anu ubicirali srednjovjekovni *Thybonincz*. Naime, u popisima poreza je Tiboninc upisan u kotaru Rača. Pavleš stoga smatra da je Tiboninc mogao biti uz zapadni rub sela Čepelovec, ali ne toliko zapadno da bi ga se moglo smjestiti u Svetu Anu (Pavleš 2001: 231). Nadalje, Pavleš se slaže s Cvekanovom tezom da se na položaju Gradina nalazila srednjovjekovna Sušica, a ističe kako su grad Đurđevac i grad Sušica dvije različite utvrde od kojih je Sušica bila stariji grad, središte vjerojatno dijela vlastelinstva, a Đurđevac noviji (Pavleš 2001: 211–213).

Pavleš ističe i potrebu arheoloških istraživanja da se „potvrdi ili opovrgne podatak iz povijesnih izvora o napuštanju grada Sušica krajem XIV. i početkom XV. stoljeća čime bi se teza o ubikaciji toga grada na položaju Gradina ojačala ili pobila“ (Pavleš 2001: 213). R. Pavleš tezu o prestanku funkcioniranja utvrde početkom 15. stoljeća temelji na Csankijevom podatku (neprovjeren podatak) da se 1425. godine spominje *Zwsycha cum loco veteris castr* (Sušica sa starim gradom) (Pavleš

kom napuštenog burga (Vándor 1990: 61), ipak valja napomenuti kako postoje i drugačija mišljenja. Naime, sa spomenom takvih izrijeka, poput *locus castr* ili u njemačkim izvorima *Burgstabl*, valja biti oprezan, oni ne moraju uvijek značiti i mjesto napuštenoga burga!³ Istina, u ispravi iz 1425. godine se spominje „stari“ (*veteris*) grad, međutim godine 1495. opet se navodi burg (*locus castr*) koji se zvao slično Sušici.

Valja stoga istaknuti kako bi povijesne podatke o prestanku funkcioniranja sušičke utvrde valjalo provjeriti, barem one (podatke) koje donosi D. Csanky u svojoj knjizi *Körösmegeye a XV században, Budapest 1983.*, a koje Ranka Pavleša navode na promišljanja da je sušička utvrda krajem 14. i početkom 15. stoljeća prestala funkcionirati.

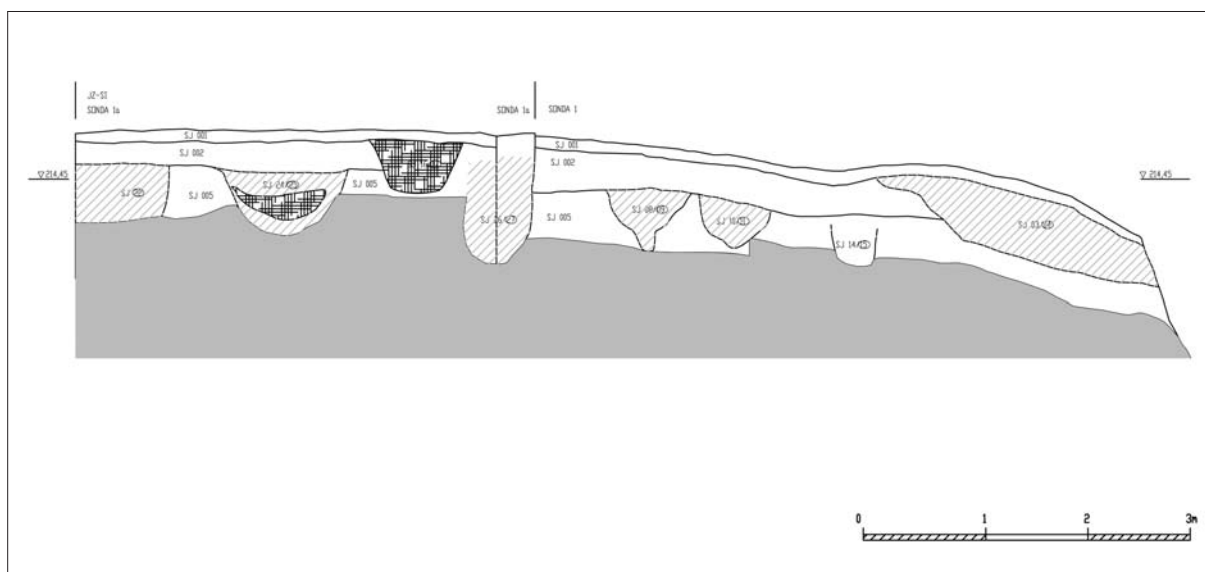
Rezultati probnih arheoloških istraživanja 2010.

Probim arheološkim istraživanjima u trajanju od četiri radna dana cilj je bio sagledati stratigrafiju lokaliteta, prisutnost i rasprostranjenost arheoloških pojava poput jama i stupova, zastupljenost pokretnim nalazima i općenito očuvanost slojeva.

Zbog ograničenog trajanja iskopavanja te zbog za arheološka iskopavanja nepogodnog ljetnog termina u kojem je čitav lokalitet obrastao u raslinje i drveće, izabrana je najpovoljnija pozicija za otvaranje sonde kojom bi se moglo polučiti najveći broj informacija i odgovora na postavljena pitanja. Odlučeno je primijeniti metodu probne sonde, u obliku „rova“, prateći naravno stratigrafiju slojeva. Izabrana je površina na zapadnome dijelu glavnog uzvišenja Gradine, na mjestu gdje se činilo da nam korijenje od drveća neće otežavati iskopavanje.

Također, planirano je postavljanje sonde na taj način da se njome obuhvati prostor kako ruba gradišta (radi sagledavanja eventualnog postojanja palisada ili nekog objekta na samome rubu utvrde) tako i središnjeg dijela (radi sagledavanja eventualnih tragova središnje utvrde).

Isprva je postavljena sonda u širini od 1,5 m, i u dužini od 6 metara od ruba središnjeg uzvišenja pa prema centru. Nazvana je sondom 1 (S 1). Nakon što se uvidjelo kakva je stratigrafija slojeva u toj sondi, zaključeno je da će se sonda proširiti za daljnjih 4 metara prema istoku, čime je obuhvaćen prostor samog središta zaravni. To proširenje od 4,10 m u nastavku sonde 1

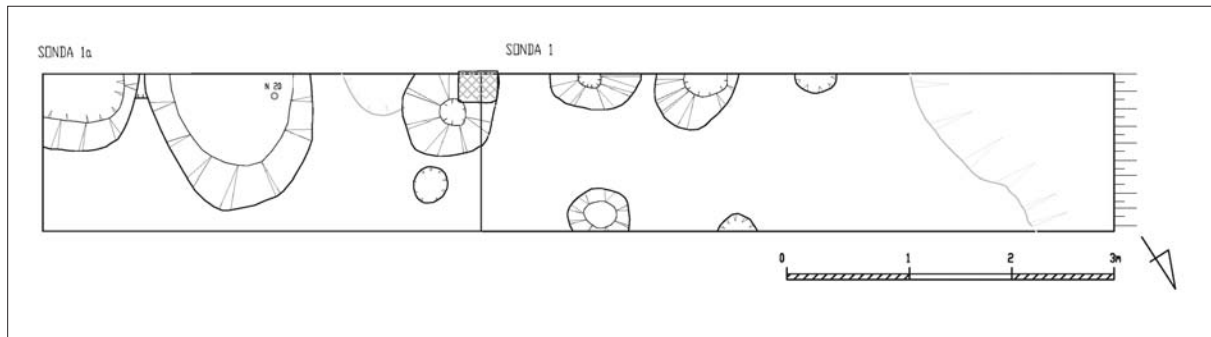
Sl. 2 Sveta Ana – Gradina, jugozapadni profil probne sonde (crtež: T. Tkalčec i K. Turkalj).

Fig. 2 Sveta Ana – Gradina, south-western profile of the Probe (illustration: T. Tkalčec and K. Turkalj).

2001: 210). U daljnjim se izvorima, naime, susreće selo Sušica, no utvrda se ponovno izrijekom navodi tek 1495. godine, a i tada nanovo kao *locus castr* (...et locum quondam castr simili *Zwsycha apellata*).

Iako izraz *locus castr* mnogi stručnjaci povezuju s ozna-

3 Dapače, u arheološkoj inozemnoj literaturi uveden je i termin tzv. "mali burgovi" – a riječ je upravo o utvrdama sličnima visinskome gradištu Gradini u Svetoj Ani – pri čemu se za njih kaže da se uglavnom niti ne spominju u povijesnim izvorima, a nekolicina malih burgova koji se ipak spominju u povijesnim izvorima, navode se obično kao *castrum*, ali i kao *turris, castellum, curia, locus castr* i *feste* (Virágos 2006: 26).

Sl. 3 Sveta Ana – Gradina, plan ukopa jama i stupova u probnoj sondi (crtež: T. Tkalčec i K. Turkalj).

Fig. 3 Sveta Ana – Gradina, plan of dug pits and pillars in the Probe (illustration: T. Tkalčec and K. Turkalj).

nazvano je sondom 1a (S 1a). Time je arheološki istražena površina od 10 x 1,5 m, do prosječne dubine od 80 cm (odnosno 60–100 cm) Ukupna istražena površina iznosi 15 m², a istraženo je oko 12 m³ zemlje.

Ustanovljeno je da se ispod tankog sloja recentnog šumskog humusa javlja kulturni sloj maslinasto žute pjeskovite ilovače SJ 002, a ispod njega leži sloj žute pjeskovite ilovače SJ 005. U sloj SJ 005 se ušlo u dubinu i po nekoliko štihova (osobito u S1) kako bi se utvrdilo radi li se zaista o sloju u kojem više nema pokretnih arheoloških nalaza. I zaista, ispod žutoga SJ 005 slijedio je novi sloj svjetlije sterilnog pijeska. Niti u SJ 005, kao niti u nižem sloju svjetlije pijeska, nije bilo pokretnih arheoloških nalaza, te je moguće zaključiti da se radi o geološkim slojevima. Ti slojevi nisu ukazivali niti na sloj zasipa, no, dakako, morat ćemo ipak ostaviti otvorenom mogućnost da se radi i o sterilnim slojevima pijeska zasipanim na vrh gradišta, prigodom njegova podizanja i oblikovanja.

U otvorenoj sondi ustanovljen je niz rupa od nekad drvenih nosivih stupova te nekoliko jama u kojima su pronađeni ulomci keramičkih posuda i životinjske kosti. Uočljivo je postojanje dva horizonta kasnog srednjeg vijeka na lokalitetu. Jedan je predstavljen jamom SJ 003/004 i stupom SJ 016/017; (možda i stupom SJ 018/023) ukopanima u sloj SJ 002, a drugi, stariji, ostalim stupovima i većim objektima – dvijema otpadnim jamama (SJ 021/022 i SJ 024/025) ukopanima u sloj SJ 005 (sl. 2).

Pogledamo li raspored arheološki zabilježenih i istraženih pojava, jama i stupova, uočljivo je da se stupovi nalaze u određenom pravilnome nizu, te da su veći objekti iz starijeg razdoblja koncentrirani u središtu zaravni ovoga visinskog gradišta (sl. 3).

Na temelju male istražene površine probnom sondom ne možemo dati interpretaciju zatečenih jama i stupova, možemo samo kazati da se vjerojatno radilo o otpadnim jamama, te da su stupovi vjerojatno ostaci nekog drvenog objekta. Njihov gusti raspored i veliki promjeri sugerirali bi postojanje drvene konstrukcije koja je mogla držati masivnije zdanje, možda drvenu utvrdnu, odnosno, sudeći prema nalazima kuhinjske i stolne keramike – stambenu kulu plemića. Ipak, za preciznije određenje i utvrđivanje rastera tog potencijalnog objekta, potrebno je otvoriti veću površinu.

Iako su na terenu prepoznata dva sloja ukopavanja jama i stupova, na pronađenoj keramičkoj materijalu nisu razvidne velike promjene kako u tipološkim oblicima tako niti u fakturi gline iz koje su posude izrađene i načinima ukrašavanja.

Stariji horizont, predstavljen prvenstveno (vjerojatno) otpadnim jamama SJ 021/022 i SJ 024/025 ukazuje na kasnosrednjovjekovne profilacije tzv. *Kragen* tubova i kaležastih rubova lonaca, a prisutni su i znakovi na dnima lonaca te ukrašavanje jednostrukom valovnicom. Prisutna je i pojava lonaca vrlo jednostavne profilacije, ukrašenih dvama nizovima višestrukih valovnica. Spektar načina dekoriranja posuda proširuje se i kombinacijom jednostruke valovnice na ramenu i urezanih udesno ukošenih zarez. Dna lonaca ravna su ili prstenasta. Na poneki-

ma je prisutan lončarski znak. Javlja se i specifičan oblik malog lonca ili točnije rečeno male lončaste zdjele bikonično istaknuta ramena i trbuha i široko razgrnutog kaležasto oblikovanoga otvora, za koje je specifičan premaz svijetlo-oker engobom kako vanjske tako i unutrašnje površine (sl. 4). Takvi oblici malih lončastih zdjela prisutni su u Budimu u 13. i 14. stoljeću i interpretiraju se šalicama (Holl 1956: 179, 187, 2.kép/b, 15 kép.). Oblicima lonaca i lončastih zdjela pridružuje se i vrč s kljunastim izljevom, premazan na vanjskoj i unutrašnjoj stijenci svije-

Sl. 4 Sveta Ana – Gradina, lončasta šalica premazana engobom svijetlo-oker boje (foto: T. Tkalčec).

Fig. 4 Sveta Ana – Gradina, drinking pot covered by light ochre engobe (photo: T. Tkalčec).

tlo-oker engobom. Osobito su zanimljivi nalazi posude izrađene od uobičajene gline, iznutra redukcijski sivo pečene, a izvana premazane crvenom gustom engobom i ukrašene žutim slikanjem mrežastih motiva. Iako posuda (možda lonac ili vrč) zaista odskače od ostalog materijala, kao i od uobičajenih gotičkih lonaca i vrčeva, izrađenih od žuto pečene gline, ukrašavanih crvenim slikanjem, kakve se učestalo pronalazi na kasnosrednjovjekovnim lokalitetima, ovoj posudi ne pronalazimo analogije niti na nekim stranim lokalitetima ili radionicama te ona vjerojatno predstavlja lokalni proizvod, odnosno robu izrađivanu u domaćim lončarskim radionicama. Od ostalih predmeta, pronađen je ulomak staklene posude i zanimljiv nalaz željeznog noža kojemu će se tek nakon konzervacije moći pronaći tipološke analogije.

Zaključna razmatranja

Arheološkim probnim istraživanjem na sjevernom, glavnom uzvišenju lokaliteta Gradina nad Svetom Anom ustanovljeno je da je u razdoblju kasnog srednjeg vijeka ovdje bila podignuta drvena utvrda u kojoj je boravio plemić, odnosno osoba višeg društvenog statusa (na to upućuju nalazi mnoštva ulomaka engobirane keramike, zatim nož, staklo te nalazi stolne keramike – vrčeva i lončastih zdjelica tj. šalica). Stratigrafska slika je ukazala na postojanje dva horizonta utvrde, međutim analiza pokretnih nalaza nije dala iskazljive predmete koji bi također ukazivali na precizniju vremensku diferencijaciju tih slojeva. Valja istaknuti da je površina istraživanja bila relativno mala,

koliko se moglo u četiri radna dana istražiti te da bi daljnje istraživanje svakako pružilo i niz novih spoznaja, a među njima i potvrdilo i uže vremenski opredijelilo postojanje ova dva horizonta. Ipak, i ovako kratkotrajnim probnim istraživanjima dobio se uvid u sliku života koji se odvijao na lokalitetu. Na središnjem je uzvišenju očigledno bio podignut drveni objekt, čiji bi se tlocrt mogao definirati opsežnijim arheološkim iskopavanjima. U otpadnim jamama su pronađeni nalazi koji ukazuju na obitavanje ne samo vojne posade, nego očigledno i osobe koja je imala visok standard i specifične zahtjeve kako će opremiti mjesto svoga boravka. Pa se tako uz uobičajene nalaze kuhinjske keramike za pripremanje hrane pronašlo i nalaza stolne keramike. Među tim nalazima iščitava se i lokalni ukus vlasnika utvrde (naručitelja), ali i lončara koji je proizvodio keramičku robu.

U fundusu pokretnih nalaza iz Svete Ane najzastupljeniji su nalazi lonaca i to onih *Kragen* rubova te kaležasto oblikovanih rubova. Najjednostavniji *Kragen* rubovi javljaju se već u 12. stoljeću, kao i kaležasti. U Svetoj Ani su prisutni već složeniji oblici *Kragen* i kaležastih rubova koje bismo mogli datirati od 14.–16. stoljeća. Međutim, kako se znakovi na dnima posuda u kasnijim odsječcima kasnog srednjeg vijeka uglavnom gube (dakle već u 14., a osobito u 15. stoljeću, posebice u njegovoj drugoj polovini), to nam na neki način daje mogućnost određivanja gornje granice datacije svetoanskih nalaza. Na temelju prisustva ukrašavanja jednostrukim i višestrukim valovnicama, te zadržavanja znakova na dnima posuda, a opet prisustva razvijenijih oblika rubova lonaca (pri kojima je kod *Kragen* rubova u lokalnoj proizvodnji očito omiljen oblik ruba zaravnata, ravno odsječena vrha) keramičke nalaze iz probnih iskopavanja na lokalitetu Sveta Ana Gradina, preliminarno, prije konačnih rezultata apsolutno datacijskih ispitivanja ¹⁴C metodom (naime, analiza uzorka životinjske kosti poslane u Kiel nije uspjela te je na naknadnoj kontroli), mogli bismo opredijeliti u razdoblje od 2. polovine 13. pa do sredine 15. stoljeća, s najvećom vjerojatnošću datacije u razdoblje 14. ili prijelaza 14. na 15. stoljeće. Možda će nalaz noža (nakon konzervacije) pružiti mogućnost preciznijeg datiranja, kao i rezultati ¹⁴C analize, no najsigurniji način stjecanja detaljnijih podataka kako o izgledu objekta podignutog na Gradini tako i o dataciji nalaza i nalazišta pružila bi svakako daljnja sustavna arheološka istraživanja. Valja na kraju istaknuti kako je ova vrsta arheoloških nalazišta u Hrvatskoj još gotovo u potpunosti neistražena i obavijena velom tajni te bi kontinuitet ovih radova predstavljao veliki znanstveni doprinos hrvatskoj arheologiji kasnoga srednjeg vijeka.

Literatura

- Cvekan, P. 1991, *Đurđevac – kakav nije poznat*, Đurđevac.
- Feletar, D. 1989, *Podravina. Općine Koprivnica, Đurđevac, Ludbreg, u prošlosti i sadašnjosti*, Koprivnica.
- Holl, I. 1956, Adatok a középkori magyar fazekasság munkamódszereihez (Beiträge zu den Arbeitsmethoden der ungarischen Töpfererei des Mittelalters), *Budapest Régiségei*, 17, Budapest, 177–196.
- Lovrenčević, Z. 1985, Srednjovjekovne gradine u podravskoj regiji, *Podravski zbornik*, 85, Koprivnica, 168–199.
- Lovrenčević, Z. *Bilješke iz rekognosciranja* (rukopis u Gradskom muzeju Bjelovar).
- Pavleš, R. 2001, *Koprivničko i đurđevačko vlastelinstvo. Povijest, topografija, organizacija*, Koprivnica.
- Vándor, L. 1990, A várépítészet kezdetei Zala megyében, /Die Anfänge des Burgenbaues auf dem Gebiet des Komitates Zala/, *Castrum Bene 1989, Burgen im 13. Jahrhundert, Die Blütezeit des ungarischen Burgenbaus*, Gyöngyös 1990.
- Virágos, G. 2006, *The Social Archaeology of Residential Sites, Hungarian noble residences and their social context from the thirteenth through to the sixteenth century: an outline for methodology*, *Archaeologia, Central European Series 3, BAR International Series 1583*, Oxford.

Summary

In June 2010, the Institute of Archaeology conducted archaeological trial excavations of the hill fort above the village of Sveta Ana, near Đurđevac.

The site is situated on a steep hill directly above the village of Sveta Ana at 215.36 metres above sea level. The hill fort is located approximately 40 metres above the village. It consists of a higher, northern elevation with a long oval, almost rectangular, ground-plan, its size being 32.5 × 19.5 metres (N-S × E-W), and a smaller elevation (watchtower?) with a complex of ditches and defensive earthen walls. Between the two elevations, there is a ditch, its base being approximately 20 metres wide. Within the entire complex, there is also a relatively low and large natural plateau, east of the main elevation. The site can be accessed from the south along the ridge of a long hill slope, or from the west from the village of Sveta Ana, along an educational trail leading to the foot of the central elevation. At present, the site is covered with young woods.

The short, four-day excavation achieved outstanding results that broaden our knowledge about such sites, which have been insufficiently researched in Croatia. A 10 × 1.5-metre probe was opened, which encompassed the western edge of the main elevation and stretched towards the very centre of the hill fort. Two cultural horizons were identified with a series of pillar holes from a wooden structure and several waste pits with finds of late mediaeval ceramic tableware and kitchenware, animal bones and some glass and metal artefacts. The dense arrangement of holes from wooden pillars and their relatively large diameters might suggest the existence of a wooden construction that might have supported a relatively large building, maybe a wooden fortification or, as the tableware suggests, a nobleman's residential tower. However, for a more precise determining of the conceptual framework of this potential structure, a larger surface needs to be opened.

Although the stratigraphic picture suggested two horizons of the fortification, the analysis of moveable finds resulted in no artefacts that would at the same time also suggest a more precise chronological differentiation between the two layers. A preliminary typological-chronological analysis of pottery finds from the trial excavations at the Sveta Ana-Gradina site, prior to obtaining the final results of absolute dating based on the radiocarbon ¹⁴C method, suggests the period from the second half of the 13th century until the middle of the 15th century, with the most probable period being the 14th century or the turn of the 14th and 15th centuries.